

Osnivanje i ratni put 81. gardijske bojne Hrvatske vojske Virovitica *

DAVOR MARIJAN

Hrvatski institut za povijest, Zagreb, Republika Hrvatska

Tema članka je organizacija i ratni put 81. gardijske bojne Hrvatske vojske. Bojna je osnovana u veljači 1994. u Virovitici i postojala je do travnja 1996. kada je u sklopu poratnog preustroja integrirana u 2. gardijsku brigadu HV. Iako je postojala relativno kratko i bila najmlađa gardijska postrojba HV-a bojna je opravdala svoje postojanje i imala je značajnu ulogu u završnim operacijama hrvatskih snaga u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini što je po učinku stavlja uz bok ranije osnovanih i organizacijski većih gardijskih brigada.

Ključne riječi: 81. samostalna gardijska bojna, Hrvatska vojska, Domovinski rat, Hrvatska, Bosna i Hercegovina, operacije

1. Osnivanje i organizacijske značajke

Hrvatska vojska je organizacija koja je imala ključnu ulogu u procesu stvaranja Republike Hrvatske. U odnosu na vojnu organizaciju socijalističke Jugoslavije, vojna sila Hrvatske je nastala s odmakom od koncepta naoružanog naroda i karakterizira je mješovita profesionalno – pričuvna vojna organizacija. Proces stvaranja hrvatske oružane sile počeo je u travnju 1991. kada je unutar Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske osnovan Zbor narodne garde Republike Hrvatske (ZNG). ZNG je u početnoj fazi ustroja imao i nekoliko djelatnih postrojbi razine čete, bataljuna i brigade što je bio početak stvaranja profesionalne vojske. U rujnu iste godine osnovana je Hrvatska vojska u kojoj je ZNG do kraja 1992. bio profesionalni postroj. Od kraja 1992. okosnica profesionalnog sastava Hrvatske vojske bile su gardijske brigade.¹ U siječnju 1994. ministar obrane RH je potpisao odluku da se gardijski postroj HV-a pojača s pet gardijskih bojni u zbornim područjima Osijek i Split, odnosno u općinama Nova Gradiška, Osijek, Virovitica, Zadar i Županja.² S izuzetkom Osijeka za pretpostaviti je da su navedena mjesta odabrana radi novačenja profesionalnih vojnika na područjima gdje nisu bili razmješteni organizacijski dijelovi gardijskih brigada.

U Virovitici je 14. veljače 1994. osnovana 81. gardijska bojna koja je široj javnosti poznata

* Dokumenti kod kojih nije navedeno mjesto pohrane autor posjeduje u preslikama ili prijepisima.

¹ Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Despot Infnitus d.o.o., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016., 52-53.

² Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske (dalje SVA MORH), fond Kabinet ministra obrane (dalje KMO): Uprava za ustroj, popunu i mobilizaciju OS RH GS HV, Ustroj broj 1104176, kl. 801-01/94-03/17, ur. br. 512-06-07/24-94-24 od 8. XI. 1994.

pod imenom *Kumovi*. Zapovjednik bojne bio je pukovnik, kasnije stožerni brigadir Renato Romić. Selekciju za prijem gardista prošlo je 2640 kandidata od kojih je 1082 primljeno u sastav bojne.³ Brojno stanje Bojne nije bilo konstantno jer se mijenjalo zbog gubitaka u operacijama 1995. godine. Ipak, Bojna se od ostalih gardijskih postrojbi izdvajala jer je stalno imala veće brojno stanje od 758 vojnika koji su propisani po u ustroju. Bojna je 19. prosinca 1994. imala: 903 pripadnika ili 119,1 posto od kojih 65 časnika (133%), 104 dočasnika (104%) i 734 vojnika (120,5 %). Po dobnoj strukturi u bojni je bilo 292 ili 32,20 posto vojnika starosti do 25 godina, 402 ili 44,32% pripadnika starosti od 25 do 35 godina, 213 ili 23,48% pripadnika starijih od 35 godina. Po nacionalnom sastavu u bojni je bilo: 893 Hrvata ili 98,46%, pet Mađara ili 0,55%, četiri Srbina ili 0,44%, po dva Muslimana i Albanca ili 0,22% i po jedan Čeh i Slovenac, odnosno 0,09%.⁴

S obzirom na „višak“ vojnika, Bojna je po odobrenju zapovjednika Zbornog područja Osijek imala proširen ustroj. Ustrojbena se sastojala od: Zapovjedništva, desetine veze, tri pješačke satnije, topničke bitnice, bitnice protuoklopnih lansiranih kompleta (POLK), topničko-raketnog voda protuzračne obrane (PZO) i logističkog voda. Neustrojbeni dio bili su: ured zapovjednika bojne, izvidnički vod, diverzantski vod i inženjerijski vod.⁵ Nakon operacije *Bljesak*, u ljeto 1995. izvidnički i diverzantski vod su spojeni u izvidničko-diverzantsku satniju. Zbog svega navedenog postrojba je stvarno bila ojačana bojna s izrazitim pješačkim dijelom. Njene pješačke satnije su se po broju pješaka približavale broju pješaka u bojnama nekih gardijskih brigada. *Kumovi* su i od ostalih samostalnih gardijskih bojni imali osjetno veće brojno stanje.⁶ Stoga ne čudi što je jedina zadržana kao samostalna postrojba i što se u studenom 1995. u Glavnom stožeru HV pojavio prijedlog da se preustroji u gardijsku brigadu.⁷

Značajan dio primljenog ljudstva imao je ratno iskustvo, uglavnom u 127. brigadi, jednoj od boljih pričuvnih brigada HV-a. U osvrtu na bojnu spremnost Bojne iz prosinca 1994. istaknuto je da manji „dio časnika i dočasnika ima završenu školu na HVU-u ili tečaj za određenu specijalnost, dok većina zapovjednika ima veliko iskustvo stečeno u domovinskom ratu, a što

³ SVA MORH, arhivski fond 81. gardijske bojne HV 8dalje 81. gb): VP 3301 Virovitica, Povjesnica 81. gbHV, kl. 032-01/95-01/04, ur. br. 3301-09-95-35 od 22. XI. 1995.

⁴ Protuobavještajna prosudba 81. gb (prosudba je pisana kao odgovor na zapovijed ZPP Bjelovar od 16. XI. 1994.); SVA MORH, fond Zapovjedništva Zbornog područja Bjelovar (dalje ZPPB): VP 3301 Virovitica, Prosudba b/s 81. gb, kl. SP 81/94-02/02, ur. br. 3301-02/1-94-08 od 19. XII. 1994.

⁵ SVA MORH, KMO: Uprava za ustroj, popunu i mobilizaciju OS RH GS HV, Ustroj broj 1104176, kl. 801-01/94-03/17, ur. br. 512-06-07/24-94-24 od 8. XI. 1994.; SVA MORH, ZPPB: VP 3301 Virovitica, Prosudba b/s 81. gb, kl. SP 81/94-02/02, ur. br. 3301-02/1-94-08 od 19. XII. 1994.

⁶ SVA MORH, fond Uprava za vojnu obvezu i mobilizaciju (dalje UZVOiM): Uprava za ustroj, popunu i mobilizaciju OS RH GS HV, Pregled popune, kl. 803-02/94-03/03, ur. br. 512-06-07/32-94-286 od 13. XII. 1994.

⁷ Sektor za KoV GS HV, Izvješće o nadzoru, kl. SP 813-07/95-02/17, ur. br. 512-06-10-95-40 od 10. XI. 1995.

ukupno gledano pozitivno utječe na“ bojnu spremnost u „cjelini, a samim tim i na mogućnost pravilnog i učinkovitog izvođenja borbenih djelovanja i svih drugih postavljenih zadaća postrojbi“.⁸

Specijalistička izobrazba svih organizacijskih dijelova bojne počela je 17. travnja 1994. Zapovjedništvo Bojne je izradilo planove izobrazbe za bojnu, a samo je prošlo kroz ubrzanu izobrazbu o osposobljavanju zapovjedništva u ratnim uvjetima po nalogu Zapovjedništva ZP Osijek. Nakon petomjesečnog ciklusa Zapovjedništvo bojne je uz stožerne trenaže na razini bojne do kraja 1994. izvelo i stožerne trenaže po zapovijedima zapovjednika ZP Osijek i ZP Bjelovar.⁹

Intenzivna petomjesečna specijalistička izobrazba pješačkih satnija počela je također 17. travnja 1994. i završena je 16. rujna iste godine. Potom je od 16. rujna do 26. rujna po planovima ZP Osijek realizirana i ubrzana izobrazba zapovjedništva bojne i temeljnih postrojbi koja je ujedno bila i provjera znanja sa specijalističke izobrazbe. U prosjeku je svaki četvrti vojnik pješačkih satnija prošao kroz zahtjevnu izobrazbu izvidničko – diverzantske satnije koja je kao privremeni stroj postojala od 11. srpnja do 13. rujna 1994. godine. Desetine za potporu izobrazbu su imale pri topničkoj bitnici, a jedan dio pri bitnici POLK. Izobrazba je izvođena po propisanim mjesečnim planovima od 136 sati od kojih 78 sati taktičke izobrazbe, 42 sata motoričkih priprema, a oko 16 sati je odvojeno za informiranje, redovne pregled, obradu tema iz Vježbovnika OS RH i Domovinskog odgoja. Izobrazba je provedena na vježbalištu vojarne u Virovitici, vježbalištu Dabrova, obroncima Bilogore i u širem području sela Voćin. Izvidnički vod je ustrojen nakon izobrazbe izvidničko – diverzantske satnije iz koje je selekcijom od 160 vojnika izdvojeno 20 najboljih.¹⁰

Izobrazba Protuoklopne – raketne bitnice realizirana je u tri etape na TV trenažeru i simulatoru 9F 66. Izobrazbu je okončalo 25 kandidata koji su osposobljeni za vojno-evidencijsku specijalnost operatora na protuoklopnoj vođenoj raketi 9K11. Po okončanu izobrazbe nastavljeno je redovno mjesečno kondiciranje operatora i njihovih pomoćnika na TV trenažeru. Vojnici Topničke bitnice izobrazbu su obavili na minobacaču 120 mm i višecjevnom lanseru raketa RAK-12 što su provjerili bojevim ciljanjem na minobacačima 120 mm. U bitnici su izobrazbu obavile i desetine minobacača 82 i 60 mm iz vodova za potporu sve tri pješačke satnije. Pro izobrazbi topničko raketnog voda PZO bilo je problema zbog nedostatka

⁸ SVA MORH, ZZPB: VP 3301 Virovitica, Prosudba b/s 81. gb, kl. SP 81/94-02/02, ur. br. 3301-02/1-94-08 od 19. XII. 1994.

⁹ Isto.

¹⁰ Isto.

materijalno-tehničkih sredstava pa su neki dijelovi voda radili više u teoriji nego u praksi poput desetine lakih prijenosnih raketnih sustava. Sličnih problema imao je i Inženjerijski vod koji je uz izobrazbu obavljao i tekuće poslove na građevinskom uređenju vojarne. Vod veze je prošao gardijsku specijalističku izobrazbu i specijalističku izobrazbu veze, a zapovjednici desetina su u dva navrata bili na educiranju u ZP Osijek.¹¹

Logistika bojne bila je organizirana po obrascu proširene samostalne motorizirane bojne. Najveći problem je bila nedostatna popuna pripadajuće opreme predviđene ustrojem Bojne. U prosincu 1994. Bojna je imala stupanj popunjenosti ispod 50 posto. U Bojni su posebno isticali nepopunjenost pričuvnim dijelovima i akumulatorima predlažući nadređenima da bi najpovoljnije rješenje bila potpuno autonomna opskrba bojne od GS HV. Bojna tada nije bila popunjena ni s oružjem pa su ga na revers koristili od 127. brigade HV koja je tada bila u raspremi. Popunjenost intendantskom opremom je bila potpuna, no s tom vrstom osiguranja problem su stvarale nekompletne poljske kuhinje i nedostatak kanistera, rezervoara, termos posuda i druge opreme nužne za boravak na terenu, poput primjerice šatora. Sanitetska osiguranje bojne je bilo dobro s tim da su smatrali da su im nužna još dva terenska sanitetska vozila. U Bojni su isticali nedostatak inženjerijskih sredstava, posebice jer je postrojba bila zadužena za čišćenje snijega u vojarni i na crti bojišta pa su tražena dva ULTA 160. Na kraju 1994. godine u prosudbi o bojnom stanju u Zapovjedništvu bojne su ocijenili da je postrojba spremna „za izvršavanje bojevih zadaća“, pod kojim se mislilo prvenstveno na napadajne zadaće što je bila i suština njenog postojanja.¹² Sredinom svibnja 1995., nakon operacije *Bljesak* stanje se donekle popravilo premda je i dalje ostao ključni problem slaba popunjenost sa sustavima za protuoklopnu borbu, puškostrojnica, motornim vozilima i dijelom intendantske opreme.¹³

Početak 1995. u Glavnom stožeru HV su dvojili o statusu gardijskih bojni. Dilema je bila da li ih ukinu, a vojnicima popune gardijske brigade ili da ih organizacijski integriraju u njih. To je pokazatelj da je GS HV smatrano da nema potrebe da neka od bojni ostane samostalan postroj.¹⁴ Konačnu Odluku o izmjenama i dopunama mobilizacijskog razvoja OS RH u miru 9. ožujka je potpisao ministar. S tom su Odlukom četiri gardijske bojne (80., 82., 83. i 84.) uvedene u sastav 3., 5. i 9. gardijske brigade dok je 81. gardijska bojna dobila status podstožerne postrojbe GS HV. Bojna je time je ušla u odabrano društvo koje su još činile 1. i 7. gardijska

¹¹ Isto.

¹² Isto.

¹³ SVA MORH, fond Glavnog stožer HV (dalje GSHV): 81. gb, Prosudba b/s 81. gb, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-02/1-95-03 od 16. V. 1995.

¹⁴ SVA MORH, GSHV, Zapovijed, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-53 od 1. III. 1995.

brigada HV. Bojne je dobila rok da se najkasnije do 20. travnja 1995. organizacijski prilagodi novom statusu.¹⁵

Prethodno, odnosno 23. studenoga 1994. Bojna je operativno pridodana ZP Bjelovar i uvedena je na crtu zapadnoslavonskog bojišta u području Nove Gradiške na dijelu selo Poljane – selo Mašić – Mašićko brdo, po dubini lijevo selo Prčva, desno selo Giletinci. Bojna je na crti stalno imala Izvidnički vod, Diverzantski vod, središte veze, jednu pješачku satniju i dio logistike.¹⁶ *Kumovi* su imali status interventne postrojbe Zbornog područja Bjelovar u sklopu održanja bojne spremnosti HV-a po odredbama Zagrebačkoga sporazuma iz 1994. Značajka te organizacije bilo je držanje crte s domobranskim postrojbama i pričuvnim brigadama, dok su profesionalni sastavi bili u interventnoj pričuvi.¹⁷ Sukladno promjenama statusa Bojne, njeno operativno pridodavanje ZP Bjelovaru potvrdio je 22. ožujka 1995. načelnik GS HV što je bila samo formalno-pravna potvrda stanja u kojem je Bojna bila od studenog 1994. godine.¹⁸

2. Operacija *Bljesak*

U prosincu 1994. u Glavnom stožeru HV izrađen je posljednji ratni plan Hrvatske vojske koji je dobio ime *Bljesak*.¹⁹ Dio plana, odnosno Direktiva *Bljesak-1* odnosila se na operaciju oslobađanja zapadne Slavonije. S obzirom na značajke okupiranog i pobunjenog područja zapadne Slavonije plan se nije činio previše zahtjevnim. Osnovna ideja plana je bila jednostavna, brza i kratka operacija s obje strane okupiranog područja, težišno u zahvatu posavskog komunikacijskog snopa kako bi se presjekle snage 18. korpusa Srpske vojske Krajine (SVK) i oslobodili Okučani. Odsječene srpske snage u dubini okupiranog područja prinudilo bi se na predaju, dio odbacio preko Save u BiH, odnosno Republiku Srpsku, a potom bi se na rijeci Savi osigurala državna granica Hrvatske. Realizacija operacije bila je povjerena Zbornom području Bjelovar, da bi u siječnju 1995. bilo odlučeno da se snagama na novljanskom i pakračkom dijelu bojišta, odnosno zapadnom i sjevernom pravcu, zapovijeda iz Izmještenog zapovjednog mjesta GS HV u Garešnici. Pravac *Istok* ostao je u nadležnosti ZP Bjelovar. Za operaciju su planirane više –manje sve postrojbe oko pobunjenog područja kao i dio iz dubine

¹⁵ SVA MORH, UZVOiM: Uprava za ustroj, popunu i mobilizaciju GSHV, Izvod iz Odluke ministra obrane, kl. 818-01/95-173/03-17, ur. br. 512-06-07/24-95-3 od 13. III. 1995.; SVA MORH, GSHV, Zapovijed, kl. 808-01/95-173/03-17, ur. br. 512-06-07/24-95-7 od 13. III. 1995.

¹⁶ SVA MORH, ZZPB: VP 3301 Virovitica, Prosudba b/s 81. gb, kl. SP 81/94-02/02, ur. br. 3301-02/1-94-08 od 19. XII. 1994.; Protuobavještajna prosudba 81. gb (prosudba je pisana kao odgovor na zapovijed ZZP Bjelovar od 16. XI. 1994.).

¹⁷ SVA MORH, GSHV, Zapovijed, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-36 od 3. II. 1995.

¹⁸ SVA MORH, GSHV, Zapovijed, kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-36/18 od 22. III. 1995.

¹⁹ Janko BOBETKO, *Sve moje bitke*, Vlastita naklada, Zagreb, 1996.,

uključujući i podstožerni postroj GS HV. S obzirom na postojeće stanje angažman 81. gardijske bojne bio je sasvim očekivan.²⁰

Zapovijed o pokretanju operacije *Bljesak* dana je nakon nekoliko incidentnih situacija u travnju 1995. i odluke pobunjenih Srba da blokiraju promet autocestom Zagreb – Lipovac koja je otvorena za korištenje u prosincu 1994.²¹ Zapovijed za napad na pravcu *Istok* zapovjednik ZP Bjelovar potpisao je 24. travnja 1995. Plan je bio razbiti srpske snage tako da se u prvom danu operacije rasječu na pravcu sela Donje Kričke – Donji Rajčić – Benkovac Okučanski – Širinci, a potom u roku od dva dana oslobodi Jasenovac i Okučani i izbije na Savu, te unište okružene srpske snage na Psunju. Na glavnom pravcu Nova Gradiška – Okučani angažirane su: 81. gardijska bojna, 121. domobranska pukovnija, jedna bojna 5. gardijske brigade i oklopno-mehanizirana satnija 123. brigade HV. Konkretna zadaća 81. gardijske bojne ojačane vodom tenkova bila je da na pravcu Šagovina Pravoslavna – brdo Čelar – Okučani razbije srpske snage i izbije na crtu selo Cage – selo Gornji Bogićevci, okruži sa sjevera Okučane i potom sudjeluje u njihovom oslobađanju. Šagovina Katolička je određena za zapovjedno mjesto bojne koja je zadužena i za spoj sa susjedima: specijalnim snagama MUP-a RH i 121. domobranskom pukovnijom.²² Na pravcu napada 81. bojne bile su srpske snage iz 54. pješačke brigade SVK.²³

Uoči same operacije Bojna je 29. travnja 1995. stavljena u stanje pune bojne spremnosti, a u noći 30. travnja na 1. svibnja iz Virovitice je dovedena je sela Golobrdac i Podvrško. Po dolasku je 1. pješačka satnija od 121. domobranske pukovnije preuzela položaje u području Međuvođe – Kajtazovac – Cerik – Torine – Gavranovac. U širem području sela Šagovina Katolička smješten je dio Zapovjedništva bojne, vod veze, sanitet i dio logistike. U selu je bila i baza Izvidničkog i Diverzantskog voda koji je dijelom angažiran na motrenju prve crte srpskih snaga. Do 5 sati i 30 minuta bojna se uvezala s desnim susjedom Specijalnim postrojbama MUP RH, razmjestila topničku bitnicu u područje Međuvođe (kota 219), a topničko raketni vod PZO u šire područje Šagovine Katoličke. Od oklopno-mehanizirane satnije 123. brigade HV primljen je vod tenkova koji su razmješteni u južnom dijelu Šagovine Katoličke i pridodani 1. pješačkoj satniji.²⁴

²⁰ GSHV, Direktiva Op. br. 5/94 od 5. XII. 1994. Faksimil Direktive kod J. BOBETKO, *Sve moje bitke*, 392-399; D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 330.

²¹ D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 330.

²² SVA MORH, 81. gb: IZM ZPP Bjelovar, Izvod iz zapovijedi, kl. DT 80-01/95-01, ur. br. 1077-04-95-718 od 24. IV. 1995.

²³ Ivan BRIGOVIĆ, „Osvrt na operaciju 'Bljesak' u dokumentima Republike Srpske Krajine“, *Časopis za suvremenu povijest*, 1/39, Zagreb, 2009., 51.

²⁴ SVA MORH, 81. gb: ZPP Bjelovar, Zapovijed, str. pov. kl. 80-01/95-02/01, ur. br. 1077-08-95-685 od 29. IV. 1995.; SVA MORH, 81. gb: ZPP Bjelovar, Zapovijed, str. pov. kl. 80-01/95-02/01, ur. br. 1077-08-95-723 od 30. IV. 1995.; SVA MORH, GSHV: Izvješće o sprovedenim bojnim djelovanjima 81. gb tijekom izvođenja napadne operacije „Bljesak-1“ (nedatirano, prilog sličnog izvješća 81. gb od 16. VI. 1995.).

Operacija je počela u jutro 1. svibnja 1995. Prva pješačka satnija ojačana vodom tenkova, protuoklopnim raketnim vodom i inženjerijskom desetinom s polaznih položaja Međuvođe – Kajtažovac – Cerik napala je pravcem šuma Gajevi – selo Smrtić, selo Ratkovac. U šumi Gajevi sukobila se sa srpskim pretpoljem jačine voda kojeg je u borbi razbila, potom razminirala minska polja i uz potporu tenkova u suradnji s Diverzantskim vodom prijedodne probila srpsku crtu obrane na pravcu Burdukovog brda. Pokušaj srpskih snaga da obranu organiziraju na crti Burdukovo brdo – Bubanj (kota 146) – Selišta djelomično je realiziran jer su im pojačanja jačine ojačanog voda upala u zasjedu dijela 1. pješačke satnije i pri tome bile raspršena, a sanitet zarobljen. Dobro utvrđena srpska crta na Burdukovu brdu probijena je uz pomoć tenkova, topništva i protuoklopnog voda koji su razbili utvrđene otporne točke. Rano poslijepodne satnija je probila drugu crtu obrane i u nastavku napada s Diverzantskim vodom izbila pred sela Smrtić i Ratkovac u kojem je bila posljednja crta srpske obrane. Napadom i navođenjem topničke vatre po utvrđenim selima satnija je omogućila glavnim snagama Bojne nastavak napada u pravcu sela Cage. Tijekom borbi dio satnije je pomogao Diverzantskom vodu u razbijanju srpske otporne točke na Džakulinu brdu. Kasno poslijepodne srpske snage su potisnute iz sela kojeg je satnija predvečer u potpunosti stavila pod nadzor. Diverzantski vod je zaposjeo položaj blizu groblja kod sela Smrtić s kojeg je tijekom noći ometao utvrđivanje srpskih snaga. Tijekom napada poginuo je jedan gardist iz satnije, a ranjena su dva vojnika Diverzantskog voda.²⁵

Druga pješačka satnija u suradnji s Izvidničkim vodom s položaja Cerik – Torine (tt 271) napala je pravcem Šagovina Pravoslavna – šuma Lještara – Golo brdo – brdo Čelar. Nakon sukoba sa srpskim snagama u šumi Lještara satnija je uz borbu napravila prolaz kroz minska polja, probila srpsku crtu obrane i iza podneva izbila na prometnicu selo Širnici – selo Ratkovac. Napad prema Dabrovačkom putu i Kućištima je usporen jer je dio snaga poslan u pomoć 3. satniji koja je upala u zajedu u šumi Stari Gaj. Nakon prestrojavanja snaga satnija se poslijepodne sukobila sa nekoliko skupina srpske vojske koje su se povlačile iz šume Kreševac prema jugu. Predvečer je satnija s Izvidničkim vodom izbila u područje Dubrovačkog puta u visini crte kota 195 – kota 257 gdje se utvrdila i zanoćila. Istovremeno je dio snaga napao i uništio otpornu točku istočno od Kućišta (kota 228). U toj borbi satnija je imala dva poginula i četiri teško ranjena gardista, a Izvidnički vod je borbama do tada imao četiri ranjena izvidnika. Srpski gubici su po procjeni bili osjetno veći.²⁶

²⁵ SVA MORH, GSHV: Izvješće o sprovedenim bojnim djelovanjima 81. gb tijekom izvođenja napadne operacije „Bljesak-1“.

²⁶ Isto.

Treća pješačka satnija ojačana protuoklopnim vodom i desetinom inženjeraca s položaja isključno Torine – Rovišta (kota 421) napala je pravcem selo Žuberkovac – selo Širinci – šuma Kreševac – selo Cage. Bez borbe su napravljeni prolazi kroz dva minska polja u šumi Kruškovac, a potom su dva ojačana voda u suradnji sa Specijalnim snagama MUP RH napala srpsko uporište u Širincima. Skupina je probila srpsku obranu u podnožju Ličkog brda i u nastavku napada spojila se sa specijalnom policijom u Širincima. Nakon pretresa Širinaca jedna skupina 3. satnije je produžila napad prema tt 319 Kreševac, a ostatak satnije se u šumi Stari Gaj sukobio s manjim srpskim skupinama koje su branile minska polja i nakon eliminiranja istih nastavila napad. Pred izlazak na prometnicu Širinci – Ratkovac u visini kote 200 upali su u srpsku zasjedu koja je razbijena uz pomoć dijela snaga 2. pješačke satnije. Obije skupine 3. satnije u nastavku napada imale su problema sa zaostalim srpskim skupinama u svom zaleđu što je usporilo njihov napad pa su morali prestrojiti snage u kružni poredak kako bi se zaštitili od napada iz dubine. Satnija je do večeri uz potporu topništva i protuoklopnih vođenih raketa razbila jači srpski otpor u šumi Kreševac (tt 319) i izbila u područje Dabrovačkog puta (kota 163) gdje su s osloncem na 2. pješačku satniju organizirali kružnu obranu.²⁷

Gledano u cjelini Bojna je tijekom prvog dana operacije morala svladati srpska minska polja i utvrđene objekte, a tijekom borbi na gorsko i šumskom području bilo je gubitaka u ljudstvu na obje strane. Na sjevernom dijelu prodora 81. gardijske bojne SVK je imao puno minskih polja branjenih manjim zasjedama, istaknutim pretpoljima, a tijekom napredovanja *Kumova* bilo je i ubacivanja manjih protivničkih skupina u njenu pozadinu. Takve protivničke skupine su snajperskom paljbom i zasjedama pokušavale omesti napredovanje i poremetiti bojni poredak bojne. U južnom dijelu prodora *Kumova* srpska obrana bila je uređena puno čvršća s tri uređene crte. Prva crta sačinjavala su minska polja i pretpolja i bila je dosta rastezljiva. Druga crta imala je minska polja, bila je dobro branjena pješaštvom i raspolagala je dobrim sustavom paljbe i otpornih točaka razmještenih po dominantnim uzvisinama. Treća crta bila je pričuvna i tek djelomično utvrđena.²⁸ Radi ilustracije teškoća s kojima se postrojba borila vrijedi navesti i ocjenu zapovjednika ZP Bjelovar da je Bojna praktički ovladala s oko 12 km „teškog brdskog šumovitog predjela, blokirajući veća naselja i obilaznim manevrom dostigla crtu: rubni dijelovi Ratkovca – kota 163 – Kućište tt 357, čime je ostvarena zadaća predviđena za prvu etapu operacije“.²⁹ U nastavku operacija zapovjednik ZP Bjelovar je traži i dobio odobrenje načelnika

²⁷ Isto.

²⁸ SVA MORH, GSHV: 81. gb, Sprovedba bojnih djelovanja, kl. SP 81/85-02/01, ur. br. 3301-02/1-95-04 od 16. VI. 1995.

²⁹ SVA MORH, GSHV: IZM ZPB, Dnevno izvješće, kl. SP 80-01/95-01, ur. br. 1077-01-95-196 od 1. V. 1995.

GS HV da pojača snage na pravcu *Istok* po jednom pješačkom bojnom 3. i 5. gardijske brigade HV na pravac Donji Bogičevci – Okučani.³⁰

Te su snage dovedene u noći 1./2. svibnja 1995. Bojna 3. gardijske brigade s oklopno-mehaniziranom satnijom 105. brigade HV planirana je na pravcu Šagovina Katolička – Burdukovo brdo za napad pravcem Orašje – Gornji Bogičevci – Kosovac i blokadu Okučana s istočne strane. Tu je skupinu sa sjevera pomagala 81. gardijska bojna.³¹ U Zapovjedništvu 81. gardijske bojne zapovjednik 3. gardijske brigade je informiran o stanju na bojištu i dodijeljeni su mu vodiči za uvođenje bojne.³² Zadaća 81. gardijske bojne za 2. svibnja 1995. bila je da s dostignute crte produži napad pravcem Kućište – Cage – Okučani razbije srpske snage u području sela Cage i Čevlar i blokira Okučane sa sjeverne strane.³³

Ujutro 2. svibnja 1995. Bojna je krenula u napad s crte: groblje kod sela Smrtić – crkva u istom selu – sjeverni dio sela Ratkovac – Dabrovački put, sjeverno 300 metara od kote 163 na pravcu sela Cage i Okučani. Glavnina 1. pješačke satnija je u prvim satima napada pretresla dijelove sela Smrtić i Ratkovac da bi rano prijepodne izbila na raskrižje puteva sela Orašje, Smrtić i Gornji Bogičevac. Istovremeno se dio satnije s vodom tenkova probio pravcem Burdukovo brdo – šuma Popovac i izbio na prometnicu u selu Orašje gdje se spojio s glavnim snagama satnije. Satnija je u nastavku napada izbila na most na rijeci Draževac, a dijelom snaga pretresla selo Orašje i prijepodne izbila u područje sela Gornja Trnava gdje se spojila sa snagama 3. gardijske brigade. Napad je nastavljen uz desni bok 3. gardijske brigade pravcem Blatuše – kota 142 – brdo Smrdan (tt 170) s kojom je u 13.19 ušla u središte Okučana. Nakon spoja sa snagama HV s novljanskog pravca 1. satnija je pretresla Okučane u dijelu uz prometnicu prema selu Cage do visine Jakotić brda gdje se spojila s 2. satnijom i organizirala noćenje.³⁴

Druga satnija je s Izvidničkim vodom na pravcu šuma Kućište (kota 228) – brdo Čelar – Vražje brdo izbila na prometnicu Okučani – Cage 500 metara južno od odvajanja ceste za ekonomiju. Manje srpske skupine koje je satnija srela u području šume Kućišta i brda Čelar

³⁰ SVA MORH, GSHV: ZPP Bjelovar, zahtjev, kl. 818-04/95-01, ur. br. 1077-04-95-176 od 1. V. 1995.; SVA MORH, GSHV, Zapovijed, kl. 80-01/95-02/08, ur. broj 512-06-05/05-95-154 od 1. V. 1995.; SVA MORH, GSHV, Zapovijed, kl. 80-01/95-02/08, ur. broj 512-06-05/05-95-158 od 1. V. 1995.

³¹ SVA MORH, GSHV: IZM ZP Bjelovar, Plan angažiranja, kl. 80-01/95-01, ur. br. 1077-01-95-191 od 1. V. 1995.

³² SVA MORH, GSHV: Izvješće o sprovedenim bojnim djelovanjima 81. gb tijekom izvođenja napadne operacije „Bljesak-1“.

³³ SVA MORH, 81. gb: IZM ZPP Bjelovar, Zapovijed, str. pov. kl. 80-01-95-04, ur. br. 1077-01-95-194 od 1. V. 1995.

³⁴ SVA MORH, GSHV: Izvješće o sprovedenim bojnim djelovanjima 81. gb tijekom izvođenja napadne operacije „Bljesak-1“.

nisu usporili napredovanje satnije. Izlaskom na prometnicu satnija je dio snaga ostavila na njenoj blokadi, a dio je angažiran na pretresu dijela središta Okučana do spoja s 1. satnijom.³⁵

Treća satnija s ojačanjima napala je u pravcu Grad (tt 277) – Vinogradi – južni dio sela Cage. Dio snaga izbio je na prometnicu Cage – Okučani u visini kote 142, a dio se spojio sa specijalnom policijom i s njom postavio blokadni punkt. Dio snaga je pretresao zapadne obronke brda Čelar i desnim bokom osiguravao 2. satniju pri izbijanju na prometnicu Okučani – Cage i njenom presijecanju u visini puta za ekonomiju. Satnija je imala jednog poginulog i jednog teško ranjenog gardistu što su ukupni dnevni gubici bojne.³⁶ Po oslobađanju Okučana na večer 2. svibnja sve postrojbe HV-a su povučene iz sela osim 81. bojne. Ona je zadužena za „neposredno osiguranje zbornog mjesta i eventualne intervencije prema zaostalim četničkim grupama koje bi eventualno pokušale ući u Okučane“.³⁷

Bojna je na području Okučana 3. svibnja 1995. osiguravala selo i čistila područje od zaostalih srpskih skupina od kojih je jedna uočena u širem području Lađevačko brdo – Sarajino brdo – Krč i za koju je smatrano da se namjerava probiti prema BiH i izvoditi diverzantsko-terorističke akcije na području zapadne Slavonije. Da se to onemogući po zapovijedi zapovjednika ZP Bjelovar osnovana je Prva interventna skupina u kojoj je osim 81. gardijske bojne bila i jedna bojna 121. domobranske pukovnije, 265. izvidničko-diverzantska satnija i vod Vojne policije.³⁸ Bojna je prijedodne 3. svibnja organizirala tri crte na kojima je provodila danu zadaću. Prva crta služila je kao isturena predstraža za otkrivanje zaostalih srpskih skupina i zbjegova koji su dolazili sa sjevera i u suradnji sa snagama druge i treće crte trebala ih je okružiti i razbiti, odnosno zarobiti. Druga crta osiguravala je Okučane i prometnicu Borovac – Lađevac – Okučani – Kosovac. Snage na trećoj crti u središtu Okučana bile su interventna potpora. Tijekom istog dana u području Vinograda pripadnici 81. gardijske bojne zarobili su oko 40 srpskih vojnika, a izvan naselja je uhićeno 60 – 70 osoba.³⁹

Tijekom noći i do 13 sati 4. svibnja 1995. Bojna je čistila područje osiguranja. Poslijepodne iz zadaće osiguranja Okučana izvučena je 1. satnija s pristožernim sastavima (izvidnički vod, Diverzantski vod, protuoklopni vod, inženjerijska desetina i sanitetska desetina) od oko 250 ljudi i s transportnim helikopterima MI-8 desantirna u selo Bjelajci istočno od Pakraca, odnosno sjeverno od Nove Gradiške. Po desantiranju skupina je nakon hodnje do sela Cicvara i s crte

³⁵ Isto.

³⁶ Isto.

³⁷ SVA MORH, GSHV: IZM Nova Gradiška, Izvješće, kl. 80-01/95-01, ur. br. 1077-01-95-211 od 2. V. 1995.

³⁸ SVA MORH, 81. gb: IZM ZP Bjelovar, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-01, ur. br. 1077-04-95-222 od 3. V. 1995.

³⁹ SVA MORH, GSHV, ZZP Bjelovar, kl. 80-01/95-01/01, ur. br. 1077-01-95-859 od 14. VI. 1995. SVA MORH, GSHV: 81. gb, Izvješće o sprovedenim bojnim djelovanjima 81. gb tijekom izvođenja napadne operacije „Bljesak-1“.

52. domobranske pukovnije i policije razbila zaostale srpske skupine u selu Gornja Šumetlica i produžila nastupanje i zaposjela crtu Hajdučka Kosa – selo Lipovac Kusonjski na koju su osigurale uvođenje domobrana 52. pukovnije i policije. Tijekom pretresa zarobljeno je 10 srpskih vojnika. U noći 4./5. svibnja skupina je izvučena u Novu Gradišku.⁴⁰

Bojna je 5. svibnja 1995. povučena u Viroviticu u koju je stigla kasno navečer.⁴¹ Po zapovijedi načelnika GS HV Bojna je od jutra 9. svibnja bila interventna postrojba za područje Pakraca i Okučana ili „izvršenja drugih zadaća“ načelnika GS HV.⁴² Za to nije bilo potrebe. Dva dana kasnije 10. svibnja, u sklopu osiguranja državne granice na rijeci Savi, zapovjednik ZP Bjelovar je Bojnu stavio u interventnu pričuvu u Virovitici u dvosatnoj spremnosti.⁴³ U novoj zapovijedi za obranu državne granice ZP Bjelovar od 31. svibnja 1995. zadaća Bojne stala je ista.⁴⁴

U operaciji *Bljesak* Bojna je imala pet poginulih i devet ranjenih gardista. Poginuli su: Slavko Biondić, Nebojša Buha, Jozo Livaja, Nenad Sočec i Marijan Štucar.⁴⁵

Nakon operacije *Bljesak* ratni plan HV je preimenovan u *Oluju*, a dio sudionika dobio je zadaću da sudjeluje i u njemu. Načelnik GS HV je dodijelio 81. gardijsku bojnu Zbornom području Zagreb koje je *Kumove* planiralo za napad s pravca Sunje.⁴⁶

3. Istočno bojište

Izvođenje metodsko-pokazne vježbe *Mlinci-95* od strane 5. gardijske brigade HV bila je prilika da se vojni vrh uvjeri u stanje bojne spremnosti HV-a. Taktička skupina 5. gardijske brigade je bila angažirana na istočnom bojištu u području Vinkovaca, a zamjena za nju bila je 81. gardijska bojna koja je 7. lipnja 1995. dobila zapovijed načelnika GS HV da s cjelokupnim sastavom do 22 sata 13. lipnja zaposjedne crtu selo Nijemci – selo Komletinci – selo Otok. Zadaća je trajala koliko i vježba, a u tom je vremenu Bojna bila pridodana ZP Osijek.⁴⁷ Bojna je danu zadaću realizirala bez ikakvih problema i tijekom 3. i 4. srpnja predala je crtu 5. gardijskoj brigadi i vratila se u Viroviticu.⁴⁸

⁴⁰ SVA MORH, GSHV: Izvješće o sprovedenim bojnim djelovanjima 81. gb tijekom izvođenja napadne operacije „Bljesak-1“.

⁴¹ SVA MORH, 81. gb: IZM ZP Bjelovar, Zapovijed, kl. SP 200-01/95-01, ur. br. 1077-04-95-267 od 5. V. 1995.; SVA MORH 81. gb: Služba PD 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/02, ur. br. 3301-09-95-21 od 6. V. 1995.

⁴² SVA MORH, 81. gb: GS HV, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-198 od 8. V. 1995.

⁴³ SVA MORH, 81. gb: ZP Bjelovar, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-02, ur. br. 1077-04-95-41 od 10. V. 1995.

⁴⁴ SVA MORH, 81. gb: ZP Bjelovar, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-01, ur. br. 1077-04-95-193 od 31. V. 1995.

⁴⁵ Izvješće 81. gb o operaciji *Bljesak* (nedatirano).

⁴⁶ Davor MARIJAN, *Oluja*, HMDCDR, Zagreb, 2007., 59, 110 i 131.

⁴⁷ SVA MORH, 81. gb: ZP Osijek, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/01, ur. br. 1076-02/1-95-118 od 8. VI. 1995.

⁴⁸ SVA MORH, 81. gb: GS HV, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-225 od 30. VI. 1995.; Zap. ZP Osijek, Zapovijed, kl. 8/95-01/01, ur. br. 1076-01-95-19 od 1. VII. 1995.

4. Operacija *Ljeto-95*

U jesen 1994. počela je završna, treća faza Domovinskog rata koju su obilježile napadne oslobodilačke operacije HV i HVO. Te je operacije počeo HVO u studenom 1994. kada je u suradnji s muslimanskom Armijom BiH oslobodio Kupres. Potom je u studenom i prosincu iste godine Zbornu područje Split HV u suradnji s HVO oslobodilo dio Livanjskog polja i značajno rasteretilo snage ABiH u okruženoj zapadnoj Bosni. U travnju i lipnju 1995. hrvatske snage su izvele uspješan boj *Skok-1* i operaciju *Skok-2* s kojima su nastavile napredovanje prema Bosanskom Grahovu. U srpnju su združene srpske snage s okupiranog teritorija RH i BiH napale i ugrozile Bihać. Opsada Bihaća dovela je do sporazuma predsjednika Tuđmana i muslimanskog političkog čelnika Alije Izetbegovića u Splitu 22. srpnja na kojem je dogovorena vojna pomoć Bihaću koju je hrvatska strana planirala pružiti u operaciji *Ljeto-95*.⁴⁹ Za dio te pomoći načelnik GS HV je odredio i 81. gardijsku bojnu.

Bojna je 17. srpnja 1995. obavještena da je pridodana ZP Split. Dan kasnije skupina časnika poslana je u Livno na zapovjedno izviđanje s kojeg se vratila 20. srpnja. Istog je dana načelnik GS HV potpisao zapovijed za operativno pridodavanje bojne Operativnoj skupini *Sjever* u ZP Split što je trebala realizirati do 22. srpnja u selu Gornji Rujan u Livanjskom polju.⁵⁰ Bojna je sukladno zapovijedi 21. srpnja 1995. krenula na zahtjevnu hodnju prema Livnu.

„Prvi dio snaga, teretni kamioni, dio logistike, sanitet i prateće postrojbe krenule su 21. 07. 1995. g. u 15,00 sati do luke Rijeke, te trajektnom linijom prebačene u ratnu luku Lora. Logistički popunjene (gorivo) izlaze iz luke Lora, te dolaze na predviđeno mjesto izmještaja širi rajon grada Livna 22. 07. 1995. g. u 23,00 sati. Putni pravci, kao i pomorski, protekli su na potpuno zadovoljavajući način sa nekoliko kvarova vozila, koji su otklonjeni u hodnji. ...Drugi dio teretnih kamiona i prateće opreme upućen je iz stalne lokacije boravišta 21. 07. 1995. g. u 22,00 sata, koji se kreće kopnenim putem i dolazi na predviđeno odredište 22. 07. 1995. g. u 24,00 sati. Glavnina snaga (Zapovjedništvo 81. gardijske bojne i gardisti) polaze 22. 07. 1995. g. u 02,00 sata, koji također kreću kopnenim putem i bez incidenata dolaze u predviđeni izmještajni rajon grada Livna 23. 07. 1995. g. u 01,00 sati sa zapovjednim mjestom u selu Podhum“.⁵¹

Bojna je razmještena po školama u selima Golinjevo, Podhum i Vidoši, kamenolomu u selu Podgradina, te selima Bila, Smričani i Srđevići.⁵²

Skupina časnika Bojne je 23. srpnja 1995. obavila izviđanje u području planinskog vrha Mali

⁴⁹ D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 321-329, 338-339, 341-343.

⁵⁰ SVA MORH, 81. gb: GS HV, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-297 od 30. VI. 1995.; 81. gb, Tijek napadne operacije, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-41 od 23. IX. 1995.

⁵¹ SVA MORH, Služba PD 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/02, ur. br. 3301-09-95-24 od 24. VII. 1995.

⁵² 81. gb, Tijek napadne operacije, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-41 od 23. IX. 1995.

Šator, a dan kasnije bojna je uvedena na položaje za napad i čekala je znaka za početak operacije. Služba za PD informirala je gardiste o predstojećoj zadaći u operaciji *Ljeto-95* i postupanju s ratnim zarobljenicima po odredbama ženevske konvencije.⁵³

Operacija *Ljeto-95* je imala nekoliko ciljeva, prvi je bio razbiti srpske snage na području Dinare, ovladati Bosanskim Grahovom i presjeći prometnice Knin – Drvar. Drugi cilj bio je ovladati planinama Šator, Staretina i Golija, te dovesti Glamoč u poluokruženje. Treći cilj bio je skratiti crtu bojišta na području Cincara i Kupreške visoravni i osloboditi dio snaga za dalja napadna djelovanja. Na pravcu Livanjsko polje – B. Grahovo angažirane su 4. i 7. gardijska brigada HV ojačana postrojbama TG-1 ZP Split. Na pravcu Šator – Glamoč bile su: 81. gardijska bojna, 1. Hrvatski gardijski zdrug, ojačana 3. bojna 1. gardijske brigade HV i snage HVO.⁵⁴ Konkretna zadaća 81. gardijske bojne je glasila: „Iznenadnim napadom pješništva uz ubacivanje skupina u taktičku dubinu neprijatelja i jaku topničku potporu razbiti neprijatelja na smjeru napada i ovladati Bukovom kosom nakon čega produžiti energično gonjenje do dostizanja crte krajnje zadaće“. Zadaća je predviđena da se realizira u tri faze u trajanju od četiri dana. U prvoj fazi u trajanju od dva dana plan je bio razbiti prednji kraj srpske dubine i ovladati objektom Bukova kosa tt 1638. U drugoj jednodnevnoj fazi plan je bio doseći crtu Junčikrava tt 1141 – Lipovača tt 1151 – Radovčevo brdo tt 1117. U trećoj, također jednodnevnoj fazi, plan je bio zaposjesti crtu krajnje zadaće: Gradina tt 1068 – Rastik – Ozren tt 1116 – Mala Glavica tt 1004 i „presjeći komunikaciju koja iz Glamoča vodi prema Drvaru i Mliništima, čime Glamoč staviti u poluokruženje“. Zapovjedno mjesto je bilo u području Šatora, a spremnost za napad u ponoć 24. srpnja 1995.⁵⁵

Pravac koji je dobila 81. bojna bio je teško prohodno planinsko područje s gustom vegetacijom na kojem su srpske snage organizirale obranu po dominantnim točkama od kojih su neke imale tek oznaku nadmorske visine. Desni susjed bio je 1. HGZ, a lijevog susjeda praktično nije ni bilo jer je TG-1 ZP Split bila određena za napad na pravcu prema Bosanskom Grahovu.⁵⁶ Nasuprot hrvatskim snagama bile su snage 2. krajiškog korpusa s dovedenim ojačanjima. Na pravcu napada Kumova bili su dijelovi 3. srpske brigade VRS, postrojbe privremenog sastava osnovane od bataljuna iz Trebave, Čelinca, Drinskog korpusa, mješovitog

⁵³ SVA MORH, Služba PD 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/02, ur. br. 3301-09-95-24 od 24. VII. 1995.; 81. gb, Tijek napadne operacije, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-41 od 23. IX. 1995.

⁵⁴ D. MARIJAN, *Domovinski rat*, 343.

⁵⁵ SVA MORH, 81. gb: Zapovjedništvo OG Sjever, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/17, ur. br. 1080-01-95-279 od 23. VII. 1995.

⁵⁶ Isto.

bataljuna policije, te četa 89. raketne brigade i 3. banjalučke lake pješačke brigade.⁵⁷

U jutro 25. srpnja 1995. operacija je počela snažnom topničkom pripremom po dobro utvrđenim položajima srpskih snaga, uključujući Bundinu kosu, selo Popoviće i područje kota 1535 i 1675. Kota 1535 i prometnica na raskrižju južno od nje za oko 1000 metara bila je cilj 2. pješačke satnije. Lijevo od 2. satnije bio je pravac napada Izvidničko-diverzantske satnije, a cilj raskrižje šumskog puta za vrh Šatorak. Brzo po početku napada 2. satnija se sukobila sa srpskim snagama na dijelu raskrižja i skupine kuća južno od tt 1535. Na dobro utvrđenim srpskim položajima satnija je usporena pa se prestrojila i krenula u lijevi obuhvat sjeverno od tt 1535 iznad prometnice s boka razbiti otpornu točku na raskrižju i kod skupine kuća. Premda je dobila topničku potporu satnija nije uspjela probiti dobro utvrđenu srpsku crtu. Izvidničko-diverzantska satnija se do tada probila do raskrižja za Šatorak i angažirana je za „češljanje terena“. Satniji je zapovjedbno da stane na dostignutoj crti dok se ne očisti njihov lijevi i desni bok kako ne bi došla u opasnost da bude odsječena od glavnine bojne. Ubrzo je zapovjednik Bojne dao nalog da se Izvidničko-diverzantska satnija spoji sa 2. satnijom i da zajedno obuhvatom pokušaju razbiti srpsko uporište na raskrižju puteva. U dijelu tt 1535 bilo je utvrđeno uporište koje je napala Izvidničko-diverzantska satnija no nije ga zauzela jer su srpske snage bile u boljem taktičkom položaju. Štoviše, predvečer su srpske snage napale položaje Izvidničko-diverzantske satnije na djelu između raskrižja za Šatorak i raskrižja kod skupine kuća. Uz pomoć dijela 2. satnije Izvidničko-diverzantska satnija je odbila napad. Ponovljeni srpski napad na večer istog dana je također odbijen.⁵⁸

Više uspjeha je bojna imala na lijevom boku koji je bio pomoćni pravac napada. Prva satnija je bila lijevi susjed Izvidničko-diverzantske satnije i napala je pravcem sjeverno od prometnice kod predjela Vrletača prema dijelu prometnice između predjela Đurđuša i raskrižja za Šatorak sjeveroistočno od oko 1000 metara od tt 1535. Satnija je prijepodne izbila na prometnicu lijevo od položaja Izvidničko-diverzantske satnije za Šatorak. Treća satnija je krenula u napad južnim obronkom Malog Šatora prema predjelu Đurđuše i raskrižju puteva za Šatorak – selo Rore. Satnija se sukobila sa srpskim snagama u predjelu Đurđuše koje je razbila i izbila na rub raskrižja ispod Đurđuše za Šatorak i Rore. Na tom dijelu su je srpske snage zaustavile snažnom minobacačkom vatrom koja je potupno neutralizirana vatrom minobacačke bitnice 81. bojne koja je navođena od motritelja na Lisoj kosi i Malom Šatoru. U pomoć 3. satniji poslan je dio 1. satnije radi zajedničkog napada na Šatorak. „Vrlo polako prilaze Šatorku“ i „vode žestoke

⁵⁷ Sudski spisi Međunarodnog kaznenog suda za bivšu Jugoslaviju u Den Haagu (dalje: ICTY): Komanda 3. srpske brigade, Analiza, str. pov. br. 41/1-579 od 30. IX. 1995.

⁵⁸ 81. gb, Tijek napadne operacije, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-41 od 23. IX. 1995.

borbe za njega. Neprijatelj je izuzetno utvrđen. Također ima ranjenih i povrijeđenih. U 19,00 sati nakon izuzetno teških borbi Zapovjednik zapovijeda učvršćivanje dostignute crte, organiziranje kružne obrane i odmor postrojbi“, zabilješka je iz raščlambe. Na koncu prvog dana operacije Bojna je držala Šatorak u poluokruženju, prometnicu prema raskrižju predjela Đurđuša, prometnicu do raskrižja za Šatorak i bila je na prilazima tt 1535. O silni borbi svjedoči podatak o 43 gardista izbačena iz stroja od kojih 2 poginula, 17 ranjenih, 14 povrijeđenih i 10 traumatiziranih. Najviše gubitaka imala je 3. satnija koja je ostala bez 23 gardista.⁵⁹

Uoči nastavka napada pet časnika iz zapovjedništva bojne poslani su u 3. satniju da zamjene časnike i vojnike izbačene iz stroja. Nastavljajući napad 26. srpnja 1995. godine 1. i 3. satnija su zajedničkim snagama bez većeg naprezanja razbile srpske snage i zauzele Šatorak te potom dosegle zadane točke: kotu 1111 južno ispod zaselka Buđak, južno ispod zaselka Ninkovići, te kote 985, 1278 i 1425. Uz potporu tenka koji je uveden prometnicom da vatrom pomogne u razbijanju bunkera na desnom boku bojne, Izvidničko – diverzantska satnija i 2. satnija su korodimirano napali tt 1535 i raskrižje skupine kuća južno od tt 1535. Nakon dvosatne žestoke brobe satnije su istovremeno zazele oba uporišta, a srpski vojnici su se neorganizirano povukli prometnicom prema tt 1529 Crni Vrh. U povlačenju je na njih navedena vatra minobacačke bitnice pri čemu su po procjeni motritelja imali vrlo velike gubitke. Nastavljajući napad Izvidničko-diverzantska i 2. satnija pretresle su područje prema tt 1638 Bukova kosa i prometnicu južno od Bukove kose do raskrižja ispod Crnog vrha sjeverozapadno oko 700 metara od tt 1529, te dosegle crtu s kojom su se poravnale s 1. i 3. satnijom na lijevom boku. Na dio zaposjednutog područja ušla je 3. gardijska brigada HVO, a 81. bojna je na dostignutoj crti prešla u obranu, utvrđivanje i pripremu za nastavak operacije.⁶⁰ Drugog dana operacije Bojna je dosegla crtu: 800 metara jugoistočno od kote 985, istočno za 800 metara od kote 1428 raskrižje i jugoistočno 800 metara kote 1428 raskrižje puteva ispod Crnog Vrh. U borbama je poginuo jedan, ranjeno je 6, povrijeđeno 11 i traumatiziran su četiri vojnika, ukupno 22 gardista što znači da je bojna nakon dva dana borbe imala 65 gardista izbačenih iz stroja.⁶¹

Za 27. srpnja 1995. godine zadaća 2. satnije bila je da zauzme Crni Vrh, te zaposjedne i presječe prometnicu zapadno 500 metara od Tatarove kose što je realizirala prije podne nakon čega je po zapovjedi brigadir Romića dio satnije zaposjeo Tatarovu kosu s koje je vizualno nadzirana prometnica prema Glamoču. Zadaća 1. i 3. satnije bila je da dosegnu crtu tt 1142 Junčikrava, kota 1098, Lipovača tt 1151, područje Ražano – Jezero i prometnicu kota 1320. Na

⁵⁹ Isto.

⁶⁰ Isto.

⁶¹ Isto.

koti 1320 1. satnija je napala skupinu srpskih vojnika s tenkom koji iako pogođen se uspio izvući, a skupina je razbijena. Kasno poslijepodne skupina 81. bojne je izbila na zadane položaje s kojih je motrila prometnice od Glamoča prema selima Podgreda i Šumnjaci. U par slučajeva su izvidnici naveli topništvo po uočenim srpskim snagama u zaselku Guzijani i na prometnici kod sela Halapić. Dostignuta je crta: tt 1142 Junčikrava, kota 1098, tt 1151 Lipovača, područje Jezero, kota 1320 i prometnica zapadno 500 metara od Tatarove kose. Dnevni gubicu su bili tri ranjena i 10 povrijeđenih gardista.⁶² Bojna je 28. srpnja angažirala svoje snage na pretresu naselja ispod crte koju je dan ranije dosegla na dijelu od sela Ninkovići do sela Šumnjaci na Glamočkom polju. Nakon pretresa koji je obavljen bez sukoba bojna se povukla istočno od prometnice Glamoč – Šumnjaci na dominantne kote tt 1068 Gradina, tt 1116 Rastik, tt 1116 Ozren i tt 1004 Mala Glavica. Zaposjednuto područje preuzela je 3. gardijska brigada HVO.⁶³ Razbijene srpske snage su se izvukle iz Glamočkog polja i organizirale obranu u području sela Pribelja i na pravcu prema prijevoju Mliništa. Hrvatske snage su 30. i 31. srpnja zaposjedale ispražnjeni prostor i prešle u obranu na dijelu uz istočni rub Glamočkog polja – Reljino selo – Mali Šator – selo Maleševci – prijevoj Derala i na njoj su angažirane snage HVO: 3. gardijska brigada HVO s TG-2 i 2. gardijska brigada HVO s TG-3.⁶⁴

Bojna je 29. srpnja 1995. povučena s bojišta na odmor u selo Podhum kod Livna u svojstvo pričuve OG *Sjever*. Dan kasnije po zapovijedi zapovjednika OG *Sjever* Bojna je organizirala interventnu satniju ojačanu dijelom bitnice POLK, pionirskom desetinom, dijelom PZO, dijelom voda veze te topničkom bitnicom. Satnija je određena da bude interventna pričuva u pojasu obrane 2. i 3. gardijske brigade HVO na području Glamoča. Satnija je 1. kolovoza poslana u Glamoč da bi već 2. kolovoza bila vraćena u postrojbu radi zadaće koju je bojna dobila u području Bosanskog Grahova koje su par dana ranije zauzele hrvatske snage.⁶⁵

U operaciji *Ljeto-95* poginula su tri, a ranjena, povrijeđena i traumatizirana 62 gardista. Poginuli su: Ivica Grbac, Josip Klasić i Jozo Perak.⁶⁶

5. Operacija *Oluja*

⁶² Isto.

⁶³ Isto.

⁶⁴ ICTY: GŠVRS, Stanje na ratištu, str. pov. br. 03/3-210 od 29. VII. 1995.; SVA MORH, 81. gb: ZOG Sjever, Zapovijed za aktivnu obranu, kl. SP 8/95-01/17, ur. br. 1080-01-95-307 od 29. VII. 1995.; Ante GOTOVINA, *Napadajni bojevi i operacije HV i HVO*, Zborni područje Knin, Knin, 1996., 63.

⁶⁵ SVA MORH, 81. gb: Zapovjedništvo OG Sjever, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/17, ur. br. 1080-01-95-307 od 29. VII. 1995.; SVA MORH, 81. gb, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-33 od 30. VII. 1995.; 81. gb, Tijek napadne operacije, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-41 od 23. IX. 1995.

⁶⁶ SVA MORH, 81. gb: VP 3301 Virovitica, Izvješće, kl. SP 81/95-02/02, ur. br. 3301-09-95-27 od 1. VIII. 1995.

Slijedila je operacija *Oluja* koju je ZP Split provelo pod imenom *Kozjak-95*. Zadaća 81. gardijske bojne bila je da osigura napad 7. i 4. gardijske brigade na Knin, odnosno njihov bok i zaleđe, za što je ojačana Specijalnom policijom MUP-a HR HB, Satnijom taktičkih snajpera ZP Split, Protuoklopnom raketnom satnijom ZP Split i sanagama TG-1.⁶⁷ Bojna je 3. kolovoza od gardijskih brigada preuzela crtu dugu 21 kilometara na pravcu Omerova draga – Sunčanica tt 1130 – Zekinica tt 1059 – Debeli brijeg – Cigelj tt 1073 – Glavica tt 934 – selo Begovac – Barza – isključivo selo Radlovići i Lisna tt 1656 – Batovi – Vrščić – isključivo raskrižje Jadovnik – Malo Tičevo i na njoj s pridodanim ojačanjima organizirala odsudnu obranu. Zapovjedništvo bojne smješteno je u selo mali Obljaj. Prilikom uvođenja bojne na crtu kod sela Korita pogođen je autobus inženjerijskog voda pri čemu je poginulo pet, a ranjeno 15 gardista.⁶⁸

Osiguravajući oslobađanje Knina bojna je 4. kolovoza 1995. bila pod jakom topničkom vatrom srpskih snaga na koju je odgovorila istom mjerom što je primirilo intenzitet granatiranja. Sljedećeg dana također je bila izložena vatri srpskog topništva.⁶⁹ Nakon oslobađanja Knina i odluke zapovjednika ZP Split od 5. kolovoza 1995. da 4. i 7. gardijska brigada iz Knina nastave nastupanje prema Srbu i granici Hrvatske i BiH nadomak Drvara, zadaća 81. bojne bila je da osigura desno krilo 7. gardijske brigade u tom napredovanju i da bude spremna da nastavi napad općim pravcem Grahovo – Drvar.⁷⁰ Izvidnici bojne 6. kolovoza su uočili da su se srpske snage povukle s dijela položaja pa je udolinom Sunčanica prema koti Kuk uvedena 3. pješaka satnija koja je potvrdila da su srpske snage napustile dio tog područja.⁷¹

Osiguravajući desni bok 7. gardijskoj brigadi koja je napadala pravcem Knin – Lička Kaldrma, bojna je 8. kolovoza izvela prodor na pravcu Grahovo – Strmica – selo Ševe što je realizirala bez većeg otpora srpskih snaga. Bojna je po zapovijedi zapovjednika ZP Split 8. i 9. kolovoza 1995. predala crtu 141. brigadi HV i izvučena je na odmor u područje Zadra i Biograda na Moru.⁷²

⁶⁷ SVA MORH, 81. gb: ZOG Sjever, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/17, ur. br. 1080-01-95-329 od 2. VIII. 1995.; SVA MORH, 81. gb: ZOG Sjever, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/17, ur. br. 1080-01-95-332 od 3. VIII. 1995.; SVA MORH, 81. gb, Raščlamba, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-40 od 22. IX. 1995.

⁶⁸ SVA MORH, 81. gb: VP 3301 Virovitica, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-23 od 7. VIII. 1995.; SVA MORH, 81. gb, Raščlamba, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-40 od 22. IX. 1995.

⁶⁹ SVA MORH, 81. gb: VP 3301 Virovitica, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-23 od 7. VIII. 1995.

⁷⁰ SVA MORH, 81. gb: ZP Split, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/17, ur. br. 1080-01-95-342 od 5. VIII. 1995.

⁷¹ SVA MORH, 81. gb: VP 3301 Virovitica, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-23 od 7. VIII. 1995.

⁷² SVA MORH, 81. gb, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-40 od 8. VIII. 1995.; SVA MORH, 81. gb: IZM ZP Split, Zapovijed za obranu, kl. SP 8/95-01/17, ur. br. 1080-01-95-363 od 9. VIII. 1995.; SVA

U operaciji *Oluja* poginulo je pet i ranjeno 15 gardista. Poginuli su: Stjepan Gajšek, Goran Juren, Ivan Kurjačić, Đuro Vrbaslija i Damir Županić.⁷³

6. Južno bojište

Odmor je prekinut već 13. kolovoza 1995. kada je načelnik GS HV vratio Bojnu pod svoje izravno zapovijedanje i zapovjedio da se bojna do 17. kolovoza premjesti u Klek u sastav snaga Južnog bojišta.⁷⁴ Na tom dijelu bojišta Zapovjedništvo bojne je od 1. do 4. rujna izvelo zapovjedno izviđanje u Konavlima u sklopu zamisli za napadnu operaciju HV u istočnoj Hercegovini.⁷⁵

Bojna je 11. rujna 1995. dobila zapovijed načelnik GS HV za povratak u Viroviticu u koju se trebala vratiti do 15. rujna.⁷⁶ Samo dan kasnije bojna je pridodana ZP Split u čiji je sastav trebala ući u području Glamoča uz naglasak da se ta zapovijed žurno realizira što je i učinjeno. Bojna je tijekom dana iz naselja Klek premještena u selo Podhum kod Livna gdje je prenoćila.⁷⁷

7. Operacija *Maestral*

Dok je Bojna boravila na Južnom bojištu, združene Hrvatske snage HV i HVO su 8. rujna počele 1995. operaciju *Maestral-2* na područja sjeverno i sjeveroistočno od Glamoča s crte koja se organizirala po okončanju operacije *Ljeto – 95*. Cilj operacije bio je oslobađanje Kupresa i Jajca, a potom zauzimanje Šipova i Drvara. Kada je stigla 81. bojna dio plana je već bio realiziran, razbijena je obrana VRS sjeverno od Glamoča na i ovladano prijevojem Mlinište, odbačene srpske snage od Kupresa, zauzeto Šipovo i sela jugozapadno od Mrkonjić Grada.⁷⁸ S tim su uspjehom hrvatske snage imale osnovu za napad i oslobađanje područja sjeverno od Jajca prema Mrkonjić Gradu što je zapovjednik ZP Split, odnosno Hrvatskih snaga povjerio 81. gardijskoj bojni.

Bojna je u jutro 13. rujna 1995. iz Podhuma preko Kupresa prebačena do sela Strojica u

MORH, 81. gb, Raščlamba, kl. SP 81/95-01/01, ur. br. 3301-02/1-95-40 od 22. IX. 1995.; *141. brigada HV u Domovinskom ratu*, Udruga Klub pripadnika i prijatelja 141. brigade, Split, 2012., 189-191.

⁷³ SVA MORH, 81. gb: VP 3301 Virovitica, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-23 od 7. VIII. 1995.

⁷⁴ SVA MORH, 81. gb: GS HV, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-487 od 13. VIII. 1995.

⁷⁵ SVA MORH, 81. gb: Zapovjedništvo Južnog bojišta, Zapovijed, kl. SP 8/95-02/115, ur. br. 3105-01-01-95-199 od 30. VIII. 1995.; Jakša RAGUŽ, „Operacija 'Burin' – planovi Hrvatske vojske za zauzimanje istočne Hercegovine 1995. godine”, *Časopis za suvremenu povijest*, 3/39, 2009., 643-644.

⁷⁶ SVA MORH, 81. gb: GS HV, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-543 od 11. IX. 1995.

⁷⁷ SVA MORH, 81. gb: GS HV, Zapovijed, kl. SP 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-544 od 12. IX. 1995.; SVA MORH, 81. gb: PD služba 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-24 od 24. IX. 1995.

⁷⁸ A. GOTOVINA, *Napadajni bojevi i operacije HV i HVO*, 85-92.

kojima je ljudstvo prebačeno u kamione i prevezeno do sela Bravnice.⁷⁹ Dobila je zadaću da energičnim „napadom pješastva uz jaku topničku potporu i ubacivanjem skupina u taktičku dubinu“ razbije srpske „snage na prednjem kraju obrane i po dubini“ ovlada „dominantnim visovima Podovi tt 892 – Jelik tt 1006 – Prikrajci tt 745, gdje prijeći u obranu i biti u spremnosti za odbijanje neprijateljskog protunapada iz smjera Mrkonjić Grada“. Zadaća se trebala realizirati u uskoj suradnji sa susjedima, 1. i 2. gardijskom brigadom HVO, s tim da nakon forsiranja Plive u širem području Vrbica – Carevo polje usmjeri „snage prema Mrkonjić Gradu i na taj način“ omogući „1. gbr HVO presjecanje komunikacije Mrkonjić Grad – Jajce i posjedanje visova Radeljica i Ravno brdo“.⁸⁰

Bojna je iz Bravnica krenula u napad 13. rujna 1995. Gardisti 1. satnije u Jajce su ušli oko 16 sati, potisnuli srpske snage prema Mrkonjić Gradu i ušli u selo Zaskopje gdje su organizirali obranu i prenočili. U jutro 14. rujna satnija je nastavila napad i oslobodila selo Majdan i zaposjela prometnicu Jajce – Mrkonjić Grad na kojoj se utvrdila. Druga satnija je 13. rujna iz pravca sela Skela ušla u istočni dio Jajca i u nastavku napredovanja prema selu Vrbica izbila u područje Podovi tt 892 – Gola planina gdje je prešla u obranu. Treća satnija je na pravcu Skela – središte Jajca – Carevo Polje izbila u područje sela Blažević gdje je organizirala obranu. Izvidničko-diverzantska satnija je napadala uz desni bok 3. satnije radi razbijanja zaostalih srpskih skupina u sjeveroistočnom dijelu Jajca. U nastavku je izbila na crtu Prudi – Pšenik gdje je prenočila u zadaći aktivne obrane.⁸¹

Po zapovijedi zapovjednika ZP Split za 14. rujna 1995. planirana su manja napadna djelovanja svim snagama i prelazak u obranu. Zadaća *Kumova* bila je da izbiju na taktički povoljnije položaje na crti: Lipovača tt 833 – tt 629 – selo Liskovica – tt 762 – Bandera tt 718 i na njoj prijeđe u djelatnu obranu s prioritnom zadaćom odbijanja srpskih protunapada iz pravca Mrkonjić Grada. S istom je zapovijedi regulirano da bojna po provedbi zadaće bude izvučena u pričuvu zapovjednika ZP Split a da se položaju predaju domobranskim snagama HVO.⁸² Vrlo brzo je odluka promijenjena i prije svitanja 15. rujna 1995. zapovjednik ZP Split je zapovjedio da se šire područje Jajca osigura od napada srpskih snaga i izbije na povoljne taktičke položaje sjeverno od Mrkonjić Grada. Uz 81. gb za napad su određene snage 1. gbr HVO, 60. gdb i 22 DO HVO. Zadaća 81. bojne bila je između 1. gbr HVO na lijevom krilu i rijeke Vrbasa na desnom krilu u jednodnevnoj prvoj etapi napada razbije srpske snage, presječe

⁷⁹ SVA MORH, 81. gb: PD služba 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-24 od 24. IX. 1995.

⁸⁰ SVA MORH, ZZPS: IZM ZP Split, Dopuna zapovijedi, kl. SP 8/95-01/15, ur. br. 1080-01-95-31 od 12. IX. 1995.

⁸¹ SVA MORH, 81. gb: PD služba 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-24 od 24. IX. 1995.

⁸² SVA MORH, 81. gb: IZM ZP Split, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/15, ur. br. 1080-01-95-40 od 13. IX. 1995.

prometnicu Mrkonjić Grad – Banja Luka i dosegne crtu Roljići tt 697 – tt 563 – Kojići – tt 584. U drugoj etapi, također jednodnevnoj planirano je gonjenje protivnika i zaposjedanje crte Gatarića glava tt 771 – Roljići tt 815 – Arežinovo brdo tt 750 – tt 589, te na njoj prijeđu u obranu u spremnosti za odbijanje srpskih protunapada s pravca Banja Luke.⁸³

U jutro 15. rujna 1995. godine 1. satnija je krenula u napad na pravcu Gornje i Donje Mile u zahvatu prometnice Jajce – Mrkonjić Grad. Izbila je do sela Podorugla na prilazima Mrkonjić Gradu gdje je imala jak sukob sa srpskim snagama. Bojna je zaposjela kotu 801 istočno od Podorugla i organizirala aktivnu obranu. U tim je borbama satnija imala tri poginula i osam ranjenih gardista. Na desnom krilu 1. satnije, u zoni Gornje Mile – zaselak Tufegdžići – zaselak Brđani – šuma Lipovača, a desno Čorina jama – Kamenik – Suvi potok – zaselak Kodže napadala je 2. satnija i izbila u područje tt 629 – zaselak Bakovići – zaselak Bilandžija gdje je zaustavljena jakom vatrom srpskih snaga. „Upornom obranom bez uzmicanja satnija odbija više napada pješništva u kombinaciji sa oklopno – mehaniziranim snagama neprijatelja što na žalost dovodi do novih gubitaka (2 poginula, 4 ranjena i jedan povrijeđen bojovnik)“. Treća satnija je s crte Skela – kota 884 – zaselak Blaževići napala pravcem Jelik tt 1006 – Garine dolina i izbila je u područje zaselak Jovići – zaselak Šebezi – zaselak Brđani „gdje razbija neprijateljsko osiguranje u svome smjeru djelovanja i vodi borbu sa neprijateljskim snagama smjerom Kuline – selo Brda, tako štiteći desni bok 2. pješačkoj satniji“. Imala je dva poginula gardista iz pridodane potpore i tri ranjena vojnika. S crte zaselak Blaževići – selo Pšenik Izvidničko-diverzantska satnija je napala pravcem Gola planina – Široko tt 964 – selo Barevo i izbila u područje tt 868 – zaselak Kuprešani – selo Vlasinje, razbila srpske snage u zaselcima Kovačica i Pilići i na dostignutoj crti postavila kružnu obranu.⁸⁴

Slijedeći dan, 16. rujna 1995. bio je najteži za 81. bojnu u operaciji *Maestral*. Srpske snage su tijekom noći osjetno pojačane i krenule su u protunapad radi odsijecanja 2. satnije u području selo Bakovići – selo Donja Liskovica i Izvidničko-diverzantske satnije u selu Vlasinje zbog čega „postrojba zauzima bolje taktičke položaje za obranu, a u cilju pravile organizacije i uređenja crte obrane, izvlačimo dio 2. pješačke satnije u piri rajon sela Magaljdol i ID – satnija u širi rajon sela Barevo“. Jak napad izdržala je 3. pješačka satnija u području sela Kuline i Brda pri čemu je imala jednog poginulog, 13 ranjenih i jednog povrijeđenog gardistu. Borbe su okončane odbijanjem napada i obranom crte: istočni ulaz u selo Podorugla – kota 801 u šumi Lipovača – tt 833 – zaselak Brđani – tt 622 u selu Magaljdol – kota 563 sjeverno od sela Travari – šuma Dubrava – kota 736 – zaselak Jovići – zaselak Šebezi – zaselak Brđani – selo Barevo –

⁸³ SVA MORH, 81. gb: IZM ZZP Split, Zapovijedi, kl. SP 8/95-01/15, ur. br. 1080-01-95-46 od 15. IX. 1995.

⁸⁴ SVA MORH, 81. gb: PD služba 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-24 od 24. IX. 1995.

južne padine Lazine. Na toj je crti bojna držala do 25. rujna 1995. U vrijeme držanja crte bili su česti srpski napadi minobacačkom i topničkom vatrom na koje je bojna odgovarala. U zasjedi zaostalih srpskih skupina koje su se probijale prema Mrkonjić Gradu 20. rujna 1995. ranjena su dva i povrijeđena šestorica gardista.⁸⁵ Bojna je 25. rujna predala crtu 3. gardijskoj brigadi HVO, a potom se povukla u područje Livna iz kojeg se 26. rujna vratila u Viroviticu.⁸⁶

U *Maestralu* je poginulo osam *Kumova*, 30 je ranjeno, a osam povrijeđeno. Poginuli su: Siniša Amidžić, Ivica Grizelj, Tomislav Horvat, Silvio Hranilović, Zlatko Ivković, Stevo Rajnović, Ivica Sreš i Željko Tišljarec.⁸⁷

8. „Na kraju ratnog puta“

Na temelju Direktive načelnika GS HV od 6. listopada 1995. bojna je 9. listopada pridodana ZP Osijek za *Dunav*, operaciju oslobađanja hrvatskog Podunavlja, konkretno Baranje.⁸⁸ Ta operacija, kako je poznato nije realizirana zbog mirne reintegracije.

Okončanjem rata i preustrojem Oružanih snaga RH, 81. gardijska bojna krajem travnja 1996. ukinuta, a njeno ljudstvo je uvedeno u sastav 2. gardijske brigade. Od *Kumova* je osnovana 4. bojna, a ostali dio gardista podijeljen je ostalim pješačkim bojnama i drugim dijelovima brigade. Kao 4. bojna 2. gardijske brigade okončala je ratni put u proljeće 1996. na Južnom bojištu u osiguranju Konavala i Prevlake.⁸⁹

9. Zaključak

Virovitička 81. gardijska bojna je bila najmlađa profesionalna postrojba i dio elitne skupine gardijskih postrojbi Hrvatske vojske. Osnovana je u veljači 1994. kao jedna od pet sličnih postrojbi čija je svrha bila daljnja profesionalizacija HV-a i animiranje ljudstva iz područja iz kojeg nije bio veći odziv, premda se, kao u slučaju Virovitice radilo o potencijalno unosnom području s obzirom na tradiciju 127. pričuvne brigade HV. Bila je jedina gardijska postrojba HV koja je stalno imala veće brojno stanje od onog propisanog ustrojem. Bojna je vjerojatno najbolji primjer razine na koji je dovedena HV nakon postojanja dugog tri ratne godine. Ne računajući nadređeni Glavni stožer HV Bojna je u svom relativno kratkom ratnom putu bila operativno pridodavana zapovjedništvima tri zborna područja: Bjelovar, Osijek i Split, te

⁸⁵ Isto.

⁸⁶ SVA MORH, 81. gb: IZM HS, Zapovijed, kl. SP 8/95-01/01, ur. br. 1080-01-95-83 (188) od 22. IX. 1995.; Radna bilježnica bojnika Davora Špoljarića, zabilješka za 24. IX. 1995.

⁸⁷ SVA MORH, 81. gb: PD služba 81. gb, Izvješće, kl. SP 81/95-02/01, ur. br. 3301-09-95-24 od 24. IX. 1995.

⁸⁸ SVA MORH, 81. gb: GS HV, Zapovijed, DT kl. 80-01/95-02/08, ur. br. 512-06-05/01-95-592/7 od 9. X. 1995.

⁸⁹ 2. *gardijska brigada Hrvatske vojske – Gromovi*, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Glavni stožer Oružanih snaga RH, Zagreb, 2011., 66.

Zapovjedništvu Južnog bojišta. Bojna je bila aktivni sudionik četiri nezaobilazne operacije HV: *Bljesak*, *Ljeto-95*, *Oluja* i *Maestral*. U svima je bila na razini koju su od nje očekivala nadređena operativna zapovjedništva i u svima je s visokim ocjenama opravdala smisao svog postojanja. Većinu tih operacija izvela je na planinskom području u sličnim uvjetima u kojima je 1994. prošla izobrazbu. Od svih njih *Ljeto-95* treba istaći kao najzahtjevniju operaciju zbog toga što je bojna probila dobro utvrđenu i organiziranu obranu na teško prohodnom planinskom području te time poticajno utjecala na ritam napada dijela drugih sudionika. Uz to, što ne treba izgubiti iz vida, *Ljeto-95* je neopravdano podcijenjena operacija koja je uz *Maestral* najdojmljiviji primjer narasle bojne moći Hrvatske vojske u Domovinskom ratu.

U temelje slobodne i demokratske Hrvatske, *Kumovi* su ugradili živote 21 gardiste, a 169 ih je ranjeno.

Popis literature

2. gardijska brigada Hrvatske vojske – *Gromovi*, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Glavni stožer Oružanih snaga RH, Zagreb, 2011.

141. brigada HV u Domovinskom ratu, Udruga Klub pripadnika i prijatelja 141. brigade, Split, 2012.

Janko BOBETKO, *Sve moje bitke*, Vlastita naklada, Zagreb, 1996.

Ivan BRIGOVIĆ, „Osvrt na operaciju 'Bljesak' u dokumentima Republike Srpske Krajine“, *Časopis za suvremenu povijest*, 1/39, Zagreb, 2009.

Ante GOTOVINA, *Napadajni bojevi i operacije HV i HVO*, Zborni područje Knin, Knin, 1996., 63.

Davor MARIJAN, *Domovinski rat*, Despot Infinitus d.o.o., Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2016.

Davor MARIJAN, *Oluja*, HMDCDR, Zagreb, 2007.

Jakša RAGUŽ, „Operacija 'Burin' – planovi Hrvatske vojske za zauzimanje istočne Hercegovine 1995. godine“, *Časopis za suvremenu povijest*, 3/39, 2009.

SUMMARY

Establishment and the Battle History of the 81st Virovitica Independent Guard Battalion of the Croatian Army

The paper presents the establishment of the 81st Independent Guard Battalion of the Croatian Army. The Battalion was established in February 1994 and it existed until April 1996 when it was, as a part of post-war reorganization of the Croatian Army, integrated into the 2nd Guard Brigade of the Croatian Army. The 81st Guard Battalion is peculiar for being the only Guard unit of the Croatian Army that always had more soldiers than it was set by its formation structure. After its establishment the 81st Guard Battalion was under the command of Osijek Corps area of the Croatian Army. In March 1995 it became a unit directly subordinated to the General Staff of the Croatian Army.

During its operational history the 81st Guard Battalion was put under the operational command of Corps areas Bjelovar, Osijek and Split, and for a period of time was also operationally subordinated to the Command of Southern Battlefield. During 1995 the 81st Battalion actively participated in the four crucial operations of the Croatian Army in Croatia and Bosnia-Herzegovina. These were operations *Bljesak* (Flash), *Ljeto-95* (Summer-95), *Oluja* (Storm) and *Maestral* (Mistral). In each of these operations the 81st Battalion completely fulfilled the tasks it was assigned by superior operational commands. The Battalion was highly praised for its combat effectiveness, and therefore its establishment proved completely justified. Most of the operations in which the 81st Guard Battalion took part were conducted in mountainous areas but its soldiers were prepared for that kind of terrain because they underwent training in similar conditions after the establishment in 1994. During these operations the 81st Guard Battalion suffered casualties of 21 killed and 169 wounded.

Key words: 81st Independent Guard Battalion, Croatian Army, Croatian war for independence, Croatia, Bosnia-Herzegovina, Military operations